

РЫСБАЕВ С. К.

**КЫРГЫЗ ТИЛИ,
АДАБИЯТЫ МУГАЛИМИНЕ
ЖҮЗ КЕҢЕШ**

Орто мектептин кыргыз тили, адабияты мугалимдери, методисттер жана окуу бөлүмүнүн башчылары үчүн методикалык колдонмо

Китеп Кыргыз билим берүү академиясынын Окумуштуулар кеңешинин 2012-жылдын 28-ноябрындагы № 8 отурумунун чечими менен басууга сунушталган.

Бишкек – 2019

УДК 372.8
ББК 74.261
Р 95

Илимий редактор: И.Б.Бекбоев, педагогика илимдеринин доктору, профессор, КРдин Эл мугалими. УИАнын корреспондент-мүчөсү

Рецензент: Т.А.Асанакунов, педагогика илимдеринин кандидаты

Р-95 Рысбаев С.К.

Кыргыз тили, адабияты мугалимине жүз кеңеш. 4-бас. (1-бас.2013-ж) – Б.; 2016. – 240 б.

ISBN978-9967-31-088-9

Китепте кыргыз тили жана адабияты мугалимдерине жардам иретинде илимий-методикалык жана жалпы педагогикалык багыттагы талаптар, андан соң күндөлүк практикада эске алууга тийиш болгон предметтик-методикалык негизги компетенциялар, үлгүболуучу көрсөтмөлөр, тарбиялык сабактардын иштелмелери камтылган.

Ушулар менен бирге, китепте алгач ирет Кыргызстан мугалиминин анты, Кыргызстан мугалиминин ар-намыс кодекси, мугалимдин этикалык принциптери, инсандык жана кесиптик сапаттары тууралуу ойлор менен сунуштар да киргизилген.

Китеп жалпы эле орто мектептердин кыргыз тили жана адабияты мугалимдерине, методисттерге, мектептин окуу бөлүмдөрүнүн башчыларына, айрыкча, жаш мугалимдерге арналат.

Р 4306010200-13

УДК 372.8
ББК 74.261

ISBN978-9967-31-088-9

©Рысбаев С., 2019

«МУГАЛИМ – СҮЙҮҮ АДИСИ»

(Алгы сөз ордуна)

Кадырман кесиптешим, улуу устатым, МУГАЛИМ!

Сизээлтеден бери келаткан элдик мугалимдин жолун улантып, «улутубуздун уул-кызын адам кылуу» деген улуу вазийпаны аткаруу жолуна түштүңүз. Демек, улут баласынын тагдыры – сиздин колунузда, жылуу алаканыңызда. Сиз аны өз балаңыздай алпештеп, анын билеги ооруса, сиздин жүрөгүңүз ооруп, келечек тагдыры үчүн отко, чокко түшөсүз. Түн уйкуңузду кечип, таңдагы таза ойлорунуз менен мектепке шашасыз. Өзгөгө, билим-таалим берүү азабы менен кубанычын сезесиз. Ал үчүн ири алдыда, өзүңүз да көптү үйрөнүп, кара жаныңызды карч уруп, канатыңызды каккылайсыз. Ошол билим менен таалимге жүрөгүңүздүн мээрин кошуп, жаныңыздын жарымын арнайсыз.

Окуучуңузду көргөндө баарын унутасыз: ооруп турсаңыз – айыгасыз, капаланып турсаңыз – жарпыңыз жазылат, түмөн түйшүгүңүз унтулат, бир гана улутунуздун уул-кызы жан дүйнөңүздү ээлейт. Билгениңизди алдына төгүп, сөздүн бүрүн терип, ойдун гүлүн тандайсыз, бүткүл акылыңызды арнайсыз. Ошондо гана сиздин билимиңиз жугат, таалимиңиз өтөт балага. Билимге сүйүүңүз жуурулушуп, жан дүйнөсү таза, көөдөнү билимге толо, эртеңки күндүн эс - акылдуу уул-кызын балапандай эркелетип өстүрөсүз.

Ошон үчүн сизге уул-кызын ишенип берди, ошон үчүн уул-кызынын тагдырын сиздин алаканыңызга салып берген-Кыргыз ата менен Кыргыз эне!

Ооба, сиз билимдүү-тарбиялуу болсоңуз, кыргыз уул-кызы да билимдүү-тарбиялуу болор. Сиз адептүү-ыймандуу болсоңуз, кыргыз уул-кызы да адеп-ыймандуу болор. Сиз акылдуу, эстүү, ак ниет, мээрман, айкөл болсоңуз-кыргыз уул-кызы да ошондой болор. Сиздин жүрөгүңүздө адамга деген, мекенге деген, Ата Журтка деген, эмгекке деген, илим менен билимге деген, ата-энеге деген, жашоого деген, таза табийгатка деген, бир тууган менен асыл жарга деген улуу сүйүү болсо – ошонун баары сиздин ыйык сөздөрүңүз аркылуу баланын жүрөгү менен акылына өтөр. Сиз эмгекчил болсоңуз, окуучуңуз да эмгекчил болор, жалкоо болсоңуз – окуучуңуз да жалкоо болор, боорукер болсоңуз-окуучуңуз дагы боорукер болор. Билимдүү, илимдүү, изденгич болсоңуз- окуучуңуз да билимдүү, илимдүү жана изденгич болор. Ылайым, ошондой болсун!

Ошон үчүн айткым келет – МУГАЛИМ – СҮЙҮҮ АДИСИ – деп. Анткени мугалим гана баланы бул дүйнөнү сүйүүгө, аны таанып-билүүгө, андагы бардык жакшы нерселерди сүйүп окуп-үйрөнүүгө үйрөтөт, бардык жакшы нерселерге жүрөгүндөгү ыйык сүйүүсү менен гана тарбиялайт.

Мен да сизге ушуларды каалайм, кадырман кесиптешим, урматтуу устатым, МУГАЛИМ!

*С.Рысбаев, педагогика илимдеринин доктору,
профессор, автор-түзүүчү*

КОЛДОНУЛГАН АДАБИЯТТАР:

1. Бекбоев И., Алимбеков А. Азыркы сабакты даярдап өткөрүүнүн технологиясы. –Б.: Бийиктик, 2011.
2. Бекбоев И.Б. Инсанга багыттап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык маселелери. – Б.: Педагогика века, 2004.
3. Чыманов Ж. Кыргыз тилин окутуунун теориясы жана практикасы. – Б.: Турар, 2009.
4. Мамбетакунов Э.М., Сияев Т.М. Педагогиканын негиздери. – Б., 2011.
5. Коротов В. Педагогика средней школы. – М.: Просвещение, 1980.

6. Кыргыз билим берүү академиясынын «Жыл мугалими» республикалык конкурсун өткөрүүдөгү баалоо талаптары.
7. Калдыбаев С. Тесттик тапшырмаларды түзүү методикасы. – Б., 2010.
8. Айдарова М. Педагогикалык маданият. – Б., 2012.
9. Салаев Ө. Интерактивдүү сабактар. – Б., 2010.
10. Үсөналиев С. Кыргыз тили сабактарын өткөрүүнүн жаңычыл ыкмалары. – Б., 1997.
11. «Учитель» журналы, №6, 2008. 7-б.
12. Педагогика. /Под редакцией К.Бабанского. – М.: Просвещение, 1989.
13. Кыргыз тили: тесттик тапшырмалар. – Б., 2010.
14. Рысбаев С., Абдухамидова Б. Адабий окуу китебине методикалык көрсөтмөлөр. Мугалимдер үчүн методикалык курал. – Б., 2012.
15. Рысбаев С. Кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөтүүнүн деңгээлдик системасы тууралуу. – Б., 2012.
16. Рысбаев С. Окуучунун дил баяны. – Б., 2012.
17. Рысбаев С. Башталгыч класстарда эне тилинен жат жазуу жүргүзүү технологиясы өркүндөтүү. – Б., 2012.
18. Тарбия берүү улуу иш. /Түз.: С.Рысбаев, Б.Абдухамидова. – Б., 2010.
19. «Кут билим» газетасы, 27-авг. 2012.
20. «Кут билим» гезити, 2004-жыл, 1-октябрь.
21. Окуучулардын билимин баалоо. – Б., 2011.
22. Сабактагы окуучун жетишкендиктери./Түзг.: С.Рысбаев, Б. Абдухамидова). – Б., 2012.
23. Апыш Б. Тарбия назарияты. – Ош, 1996.
24. Апыш Б. Тарбия жараяны. – Б., 2006
25. Апыш Б. Дидактика. – Б., 2009.
26. Байгазиев С., Манас эпосу – тил жана дил бешиги, Ф. 1989.
25. Словарь иностранных терминов, М.
27. Бекбоев И., Билим берүүдөгү эң башкы маселе- мугалимдин компетенттүүлүгү., Б., 2020

МАЗМУНУ

«МУГАЛИМ – СҮЙҮҮ АДИСИ» (Алгы сөз ордуна).....	3
Биринчи бөлүм: Педагогикалык-дидактикалык жалпы маселелер.....	5
Экинчи бөлүм: Кыргыз тили жана адабияты сабак- тарынан ээ болуучу негизги компетенттүүлүктөр.....	24
Үчүнчү бөлүм: Мугалимдерге теориялык маселелерден.....	31
Тыбыш менен тамга: аты, аталашы, окулушу жана жазылышы тууралуу талаш маселени кантип чечебиз?.....	43
Кыргыз тилиндеги 35 фонема жана 39 тыбышты кантип табабыз?.....	57
Төртүнчү Кыргыз тили сабагын өткөрүүнүн айрым ыкмалары.....	76
Бешинчи бөлүм: Моделдештирүү.....	90
Алтынчы бөлүм: Кыргыз тили, адабияты сабак бөлүм: Текст менен иштөө жана окуучулар менен бирге чечилүүчү проблемалык суроо- тапшырмалар.....	148 170
Алтынчы бөлүм: Кыргыз тили, адабияты сабак- тарында тест менен иштөө технологиялары.....	180
Жетинчи бөлүм: Сабакта деңгээлдик ыкма менен иштөө жолдору.....	231
Сегизинчи бөлүм: Кыргыз тили, адабияты сабакта- рында жүргүзүлүүчү жазуу иштеринин системасы... Тогузунчу бөлүм: Үй тапшырмасы – окуучунун компетенттүүлүгүн өз алдынча билимин текшерүүнүн, баалоонун жана окуучунун өз алдынча билим алуусун уюштуруунун маанилүү каражаты.....	
Онунчу болум: Кыргыз тили, адабияты сабактарында колдонулуучу салттуу жана жаңы ыкмалар..	
Он биринчи бөлүм: Көркөм чыгарманы адабият сабагында интерпретациялап түшүнүүнүн жолдору	
Он экинчи бөлүм. Кыргыз тили, адабияты сабакта- рында окуучунун билимин баалоо.....	
Он учунчу бөлүм: Кыргыз тили, адабияты сабак- тарында өткөрүлүүчү класстан тышкаркы иштер жана алардын айрым үлгүлөрү..... Мектептин адабият ийгими жана мугалимдин сахна сабактары үчүн инценировкалар..... Мектептин куурчак театры үчүн жомоктордун инценировкалары.....	
Сонку сөз Мугалимге арноо.....	
Тиркеме: Кыргыз тили жана адабияты сабактарында	

мугалимдин эмгегин баалоо.....

Окуу басылмасы

Рысбаев Сулайман Казыбай уулу

Кыргыз тили, адабияты мугалимине жүз кеңеш

Орто мектептин кыргыз тили, адабияты мугалимдери, методисттер жана окуу бөлүмүнүн башчылары үчүн методикалык колдонмо

Илимий редактор - И.Б. Бекбоев

Рецензент - Т.Асанакунов

Компьютерге терген - Абылкасымова Т.

Компьютердик калыпка салган - Турсалиев А.

Тех.редактор - Туркманов Ж.

Басууга берилди 18.02.2016,
Көлөмү-15 б.т., форматы-60*84/16
Буйрутма №15, нускасы-1000

Келишимдик баада сатылат

Бишкек шаары,
басмаканасында басылды, 2019-жыл.